

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kolluk Uygulamaları ve Güvenlik Teknolojileri Özel Sayısı, 159-183

doi: 10.28956/gbd.1638994

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, Thematic Issue on Policing Practices and Security Technologies 157-183

doi: 10.28956/gbd.1638994

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Derleme / Review Article

Sosyal Medyada Etik, Kişisel Veri Gizliliği ve Güvenlik Tehditleri

Ethics, Personal Data Privacy, and Security Threats on Social Media

Yazar(lar) / Writer(s)

Zuhal SÖNMEZER, Öğr. Görevlisi, İstinye Üniversitesi, Türkiye,

zuhal.sonmezer@istinye.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9685-5745

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 13.02.2025

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 09.10.2025

Atıf Bilgisi / Citation:

Sönmezer Z., (2025). Sosyal Medyada Etik, Kişisel Veri Gizliliği ve Güvenlik Tehditleri, *Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kolluk Uygulamaları ve Güvenlik Teknolojileri Özel Sayısı*, ss 157-183. doi: 10.28956/gbd.1638994

SOSYAL MEDYADA ETİK, KİŞİSEL VERİ GİZLİLİĞİ VE GÜVENLİK TEHDİTLERİ

Öz

Bu çalışma; sosyal medya platformlarında etik, kişisel veri gizliliği, ulusal ve uluslararası güvenlik ile nefret söylemi gibi ivedi konuları ele almayı amaçlamaktadır. Sosyal medya platformları, bireylerin anonim veya farklı kimliklerle hareket edebilmesine olanak tanımakta ve bu durum kişisel veri gizliliği ihlalleri, nefret söylemi ve güvenlik tehditlerini artırmaktadır. Çalışmada, sosyal medya ortamlarında baskı ve çıkar gruplarının yanı sıra dezenformasyonun yayılmasını kolaylaştıran yapıların oluşturduğu riskler değerlendirilmektedir. Araştırma kapsamında, belirlenen temalarla ilişkili akademik makaleler, kitaplar, ulusal ve uluslararası kuruluş raporları ile ilgili yasal düzenlemeler sistematik olarak taranarak doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bulgular, sosyal medya platformlarının, anonim hesaplar yoluyla nefret söylemi ve dezenformasyonun hızla dolaşıma sokulabildiği, baskı ve çıkar gruplarının manipülatif içerikler üreterek kamuoyunu yönlendirebildiği bir alan sunduğunu göstermektedir. Ayrıca bu platformların ulusal ve uluslararası güvenliği tehdit eden propaganda faaliyetlerine açık olduğu vurgulanmaktadır. Sosyal medya ekosisteminin etik, güvenlik ve toplumsal bütünlük açısından taşıdığı riskler göz önüne alındığında, düzenleyici politikaların geliştirilmesi ve bu tehditlerle mücadelede platform sağlayıcıları, yasa koyucular ve kullanıcılar arasında iş birliği sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda çalışma; sosyal medyada güç dinamikleri, dezenformasyonun etkileri ve güvenlik politikalarına ilişkin konularda literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Kişisel Veri Gizliliği, Etik, Ulusal ve Uluslararası Güvenlik, Nefret Söylemi, Dezenformasyon

ETHICS, PERSONAL DATA PRIVACY, AND SECURITY THREATS ON SOCIAL MEDIA

Abstract

This study aims to address urgent issues on social media platforms, including ethics, personal data privacy, national and international security, and hate speech. Social media platforms enable individuals to act anonymously or under different identities, which exacerbates violations of personal data privacy, the spread of hate speech, and security threats. The study examines the risks posed by structures that facilitate the dissemination of disinformation, as well as the influence of pressure and interest groups within social media environments. In this research, a document analysis method was employed through a systematic review of academic articles, books, national and international organizational reports, and relevant legal regulations pertaining to social media ethics, personal data privacy, cybersecurity, hate speech, and disinformation. The findings indicate that social media platforms provide a space where hate speech and disinformation can rapidly circulate through anonymous accounts and where pressure and interest groups can manipulate public opinion through strategic content. Furthermore, these platforms are vulnerable to propaganda activities that threaten national and international security. Considering the risks associated with the social media ecosystem in terms of ethics, security, and social cohesion, it is essential to develop regulatory policies and foster cooperation among platform providers, policymakers, and users to counter these threats. In this context, the study aims to contribute to the literature on power dynamics, the impact of disinformation, and security policies in social media.

Keywords: Social Media, Personal Data Privacy, Ethics, National and International Security, Hate Speech, Disinformation.

GİRİŞ

Sosyal medya, günümüz dijital çağının en güçlü iletişim araçlarından biri hâline gelmiştir. Bireylerin anlık bilgi alışverişi yapabildiği, toplumsal olaylara dair hızla fikir beyan edebildiği ve etkileşimde bulunabildiği bu platformlar, aynı zamanda birçok güvenlik ve etik sorunu da beraberinde getirmektedir. Anonimlik ve farklı kimliklerle etkileşim imkânı, kişisel veri gizliliği ihlalleri, nefret söylemi, dezenformasyon ve manipülasyon gibi tehditlerin artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, sosyal medya platformlarının yapısal özellikleri, bireylerin dijital kimliklerini gizleyerek veya farklı kimliklerle hareket ederek, toplumların güvenliği ve etik değerleri açısından ciddi riskler oluşturmaya yol açmaktadır.

Bununla birlikte, sosyal medya yalnızca bireylerin etkileşimde bulunduğu bir ortam olmanın ötesinde, çıkar ve baskı gruplarının manipülatif içerikler üretmek için kullandığı bir araç hâline gelmiştir. Dezenformasyon sayfaları, manipülatif (troll) hesaplar ve diğer dijital aktörler, toplumu yönlendirme amacıyla yanlış bilgiler yaymakta ve sosyal yapıyı manipüle etmektedir. Bu durum, sosyal medya platformlarının ulusal ve uluslararası güvenlik üzerinde de tehdit oluşturmaya yol açmaktadır. Propaganda faaliyetlerinin hızla yayıldığı bu dijital ekosistemde, bireylerin özgürce etkileşimde bulunabilmesi, toplumsal düzeni zedeleyen etkilere yol açabilmektedir.

Çalışmada; sosyal medya platformlarının etik boyutları, kişisel veri gizliliği ihlalleri, nefret söylemi ve dezenformasyon gibi unsurlar üzerine odaklanılmıştır. Ayrıca sosyal medya üzerinde etkin olan baskı ve çıkar gruplarının yarattığı tehditler de değerlendirilmiştir. Sosyal medya platformlarının güvenlik, etik ve toplumsal bütünlük açısından taşıdığı riskler göz önüne alındığında, bu tehditlerle mücadele etmek için düzenleyici politikaların geliştirilmesi ve iş birliğinin artırılması büyük önem arz etmektedir.

2.SOSYAL MEDYADA ETİK VE KİŞİSEL VERİ

Etik kavramı iletişimsel boyutuyla düşünüldüğünde birbirini tamamlayan eklektik bir süreç olarak ele alınmaktadır. İletişim tek başına bir süreç olarak değerlendirildiğinde ise iletilerin kaynaktan alıcılara, alıcılarda davranış ve düşünce değişikliğine sebep olacak şekilde aktarılması etik anlayışı gündeme getirmektedir. Bu bağlamda gelişen teknolojiler ve değişen iletişim ortamları için değişmeyen en önemli faktörün etik olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Etik geleneksel medya araçlarında dahi sorgulanırken, günümüzde herkesin

içerik üretip paylaştığı sosyal medya platformları için daha fazla önem verilmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre etik, ilk olarak töre şeklinde karşılık bulmaktadır. İkinci anlamında çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Etik sözcüğü ile ilgili son bilgiler etik bilimi ve ahlaki, ahlakla ilgili olan şey olarak verilmiştir (TDK, 2011).

Kendi içinde irdelendiğinde etik ve ahlak olgularının da iç içe geçmiş olgular olduğu görülmektedir. Ahlak bireylerin kişisel ve toplumsal vicdanlarını temsil eden bir olgudur. Yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur gibi kişilerin ifa ettikleri ile bu eylemlerin sonuçlarını süzgeçten geçirmesi demektir. Etik ise hayata geçirilen ahlaki sözcükler ile yargıların konumunu analiz etmekte, takındığımız ahlaki tutumlarımızın arkasındaki yargıları ele almaktadır. Bu bağlamda iletişim mecralarının tümünün etik bir süreçten geçmesi olasıdır (Özgen, 2006:25).

Etik olgusuna meslek kolları arasında mesleğin ifa edilmesi hallerinde belirlenmiş kurallar olarak bakıldığında iletişim ve medya çerçevesinde anlamlandırmak mümkündür. Geleneksel medya ile süreli ve sınırlı olan iletişimin dijital ortamlarla birlikte süresiz ve her an erişilebilir yapısı itibarıyla kitlelere yüzlerce, binlerce ileti üreten bir medya yapılaşması görülmektedir. Bu da kitle iletişim araçları vasıtasıyla üretilen içeriklerin hangi kurallar çerçevesinde hareket edeceği sorunsalını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çeşitli hukuki düzenlemelerin yanı sıra medyanın etik bakımdan kolektif özelliklerde bulunması gerekmektedir.

Etik olgusunun medyaya yansımış şekli özdenetim şeklinde olmaktadır. Kanun ve benzer resmî kararların her şeyi ayrıntısıyla ele alması değişen çağın koşullarına göre ya olanaklı değildir ya da belli resmi sürelerle bu düzenlemeler geç kalabilmektedir. Bu bağlamda medyanın kendi kendini denetlemesi şeklinde de ifade edilen özdenetim önem kazanmaktadır (Aziz, 2022:134).

Medyanın etik bağlamda kolektif kararlarla hareket ettiği bir sistem içerisinde daha özgür ve daha fazla görev bilincinde olması olasıdır. Daha çok satmak ya da daha fazla tık almayı hedeflemek yerine daha iyi ve daha nitelikli içerikler üretmek bu anlamda büyük önem taşımaktadır. İçinde bulunduğu toplumla ters düşmeyecek bir ahlak anlayışını, iletişim gibi hem çok geniş bir alansala sahip

olan mecralar hem de küresel anlamda itibarı artıracak bir unsur olarak görmek ise medyanın gücünü artıracaktır.

Özdenetim tüm bu değerlendirmeler ışığında bakıldığında mesleğin saygınlığını artırmak, doğru ve güvenilir haber içerikleri sunmak, içeriklerdeki olası yorumları inanılır kılmak, izler okur kitlenin güvenini devam ettirmek için yapılması ve yapılmaması gerekenlerin bütünüdür (Özgen, 2006:74).

Sosyal medyada etik anlayış ise aslında genel olarak gazetecilik mesleğindeki ilke ve sorumluluk normları ile aynıdır. İletişim hangi kanal aracılığıyla kurulduğu fark etmeksizin hassas bir süreçtir. Bu hassasiyet dijital ortamların her an ve her yerde ulaşılabilir yapısından dolayı çok daha büyük ölçülerde duyarlılığa ihtiyaç duymaktadır. Ancak diğer tüm iletişim araçlarına nazaran çağın en çok rağbet gören ortamları olarak sosyal medya platformlarının etik açıdan sorgulanması gerekmektedir.

Sosyal medya platformları Facebook, Twitter, Instagram vb. uygulamalarda temel iletişim döngüsü bu uygulamaların çıkışı itibarıyla belli amaçlar etrafında toplanmıştır. Bu platformlar ilk olarak arkadaşlık, sosyalleşme, fotoğraf paylaşma ve son tahlilde eğlence kültürüne hizmet etmesi bakımından tasarlanmıştır. Fakat bu uygulamalar zamanla herkesin kullandığı uygulamalar hâline geldiği için popüleritesi artmış; pek çok haber sitesinin de profil oluşturmak suretiyle katılım sağladığı bir iletişim biçimine dönüşmüştür. Etik ihlallerinin de bu noktada ortaya çıktığını söylemek olasıdır. Çünkü internet ortamının getirmiş olduğu özgürlük anlayışı ve bu çerçevede boşluğu hissedilen yasal zemin, etik konusundaki bozulmalar için önemli bir dayanak hâline gelmiştir. Bugün çok sayıda haber sitesinin yayın yaptığı internet ortamında, geleneksel medya araçlarında verilmesi mümkün olmayan metinsel, görsel ve video içerikli paylaşımı rahatlıkla yapabilmektedir. Örneğin geleneksel medya araçlarından gazete ve televizyonda gösterilmesi mümkün olmayan şiddet, taciz, hakaret, çocuk istismarı, pornografik haberlerle ilgi bu ortamlarda yayın yapmak mümkün hâle gelmiştir. Geleneksel mecralarda kişilik hakları ile ilgili olarak dikkat edilen haber öznesi ile ilgili fotoğraf ya da özel bilgiler internet ortamında doğrudan verilebilmektedir. Geleneksel medyanın bu noktada kaynaklara dayalı bilgi ve haber oluşturma sürecinin internet ortamlarında çoğunlukla hıza kurban edilen yalan ve yanlış bilgi ile haberler aracılığıyla kamuoyu ile irtibat kurduğu görülmektedir. Bu bağlamda genel olarak dijital mecralar ve özel olarak sosyal medya platformlarında yaşanan haber döngüsünü etik anlamda sorunlu kılmaktadır.

Sosyal medyada etik durumu, bu platformlara kayıtlı kullanıcı bakımından irdelediğimizde içerik tüketicisinin aynı zamanda içerik üretimi yapabiliyor olması da son derece önemli olmakta ve tehlike arz edebilmektedir. Kullanıcılar mobil cihazları ile resmettikleri ya da video ile çekim yaptıkları olay ve olguları internet ortamlarında anlık olarak paylaşmaktadır. Paylaşılan içerikleri haber gibi paylaşanlar mevcut olduğu gibi internette gördüğü herhangi bir haberi doğrulatmaya ihtiyaç duymadan, ilk ve en önce paylaşan olmak kaygısıyla tekraren paylaşabildikleri gibi, haber üzerinde değişikliklere de gidebilmekte ve bu paylaşılan içerikler diğer kullanıcıların bilgisine sunulmaktadır. Bu içeriklere erişim sağlayan diğer kullanıcılar ise gelen bilgi ve haberleri doğru gibi kabul etmekte; gösterilen kişi ve olayları ise bir bakıma fişlemektedir. Daha sonrasında bu bilgi ve haber içerikleri ile ilgili doğrulama yapıldığında ise alınan ilk bilgi referans olarak verilebilmekte ya da düzeltilmiş içeriğe erişen kullanıcı yanlış içeriği tüketen kullanıcı ile aynı olmamaktadır. İçeriklerin böyle hızlı ve kolay bir şekilde geniş kitlelerle bulunduğu bir ortam olarak sosyal medyanın kişisel, toplumsal ve hatta uluslararası mecralar bakımından birtakım problemlere sebep olması çoğunlukla muhtemeldir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler toplumsal değişim ve gelişmelere sebep olmuştur. Bu değişim ve gelişmeler süreç itibarıyla hukuki ve ahlaki açıdan pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Etik çalışmaların ortak paydası ise bu sorunları çözme gayesinde yer bulmaktadır. Bu sorunlarla ilgili olarak yalnızca yeni ve son gelişmeler değil aynı zamanda eski kurallar ve yanıtlanmış sorular da etik çalışmaların gündemine gelmekte ve farklı çözüm yolları da geliştirilebilmektedir. Öte yandan etik anlayışı modernite çevresinde ele alan yaklaşımlar bilgi-iktidar ilişkisinden yol almaktadır (Mahmutoğlu, 2019:229).

Bilgi-iktidar ilişkisine bakıldığında bilgi tek başına iktidarın kaynağı olabildiği gibi iktidarın bilgiyi bir araç olarak kullanabilmesi mümkündür. Bilginin sahibeliği ya da bilginin yönetsel amaçlar ile kullanılması etik ile doğrudan ilgili olurken bazen mevcut iktidarı pekiştirmek kaygısıyla bilgi önemli bir dayanak hâlini almakta, bu bakımdan da etîğin medyanın gücü ile farklı bir boyuta evrilmesi mümkün olabilmektedir. Sosyal medya platformlarında iktidar ya da muhalefete ait siyasi erk hesapları da mevcuttur ve bu hesaplar değişen pragmatik şartlara göre içerikler üretilmektedir.

Etik asıl olarak doğru ve gerçek bilgi bakımından sorgulanması gereken bir değerdir. Ancak doğru ve gerçeklik arayışının dışında kişiler ve olaylar hakkında

üretilen içeriklerin, mahremiyet bakımından ne ölçüde ihlalinin söz konusu olduğu gözden kaçmaktadır. Sosyal medya platformu kullanıcısı, yayımlanan içerik hakkında bilgisi olmadığı hâlde sadece takip ettiği ve çok sayıda kişi tarafından takip edilen hesapları bilgi ve haber bakımından otorite görebilmektedir. Bu anlamda sosyal medyanın en büyük açmazının fenomen denilen internet ünlüleri olduğunu belirtmek gerekmektedir. Sosyal medya platformundaki kullanıcı hesabıyla görüşlerini paylaşan, ideolojik olabileceği gibi siyasi yanını da sergileyen fenomen hesaplar vardır. Diğer yandan reklam ve pazarlama gibi tekniklerle çalışan ve tek hedefi kazanç sağlamak isteyen takipçi sayısı yüksek fenomen hesaplar da bulunmaktadır. Bu internet ünlülerinin ideolojik ya da ekonomik hedefleriyle örtüşen yayınları, sosyal medyada etik arayışını ivedilikle gündeme getirmektedir.

Etik çerçeveden hareketle sosyal medya platformlarına bakıldığında, reel hayatta imkân dâhilinde olmayan pek çok şeyin de gözler önüne serildiği izlenmektedir. Uygulamaların kendi topluluk kurallarını da ihlal eden müstehcen içerik, hakaret, siber zorbalık, sosyal linç, pornografik ve benzer sakıncalı bilgiler bu dijital ortamlarda çeşitli kullanıcı profillerinden yayınlanmaktadır. Uygulamalar bu profilleri kısıtlamak ya da tamamen hesaplarını kapatmak gibi müeyyidelere gitmektedir. Ancak dijital ortamlar sayısal olması itibarıyla ve yeni bir dijital hareketliliğin anlık olarak oluşturulması bakımından da serbestisi olan ortamlardır. Kullanıcıların bu anlamda kendi gerçek kimlikleri ile hesap açmaları dışında gizli ya da fake tabir edilen sahte kimliklerle profil oluşturmaları mümkündür. Bu da özellikle etik dışı iletilerin yayınlanmasına olanak tanıyan bir internet sistemini göstermektedir. Etik heterojen bir olgu hâlini almıştır.

Etik ile ilgili ilkeler konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında Mason'un ürettiği dört temel ilke önemlidir. Bu ilkeleri gizlilik, doğruluk, erişilebilir olma ve fikri mülkiyet şeklinde sıralamak mümkündür. Mason'un 1986 yılında ortaya attığı etik ilkeler günümüz dijital çağında da esas alınmaktadır. Etik ilkeleri ile bireysel ve toplumsal fayda noktası hedef alınmaktadır. Etik ilkelerden ilki olan gizlilik, kişilik hakkından ileri gelen mahremiyet olgusunu önemsemektedir. Doğruluk ilkesi ile yapılmak istenen yanlış bilginin önüne geçmek, bilginin üretimi sürecinde gerekli altyapıyı bu perspektifte hazırlamaktır. Erişilebilir olma ilkesi teknolojiye ulaşmada kişiler arasındaki eşitliği temel almaktadır. Buna göre herkes dijital ortamlarda var olabilmelidir. Fikri mülkiyet ise içerik üreticisinin içerik ile ilgili haklarına sahip çıkılmasını ifade etmektedir (Ozan Leymun, 2020:176).

İnternet bağlantısıyla kurulan iletişimde, dijital tabanlı uygulamalar ve sosyal medya platformları büyük avantajlara sahip olmaktadır. Bu uygulama ve platformlar kişilerin bilgilerini paylaşmaları noktasında hem çok sayıda veriyi işlemekte hem de çok sayıda verinin transferini gerçekleştirebilmektedir. Kişilere ait bilgilerin kayıtlanmasının yanı sıra yine kişinin bilgi alışverişinde bulunduğu kullanıcılar, uygulama ya da platformda geçirilen süre, alışveriş ve benzer ihtiyaçların karşılanması gibi pek çok aktiviteler de kayıt altına alınmaktadır.

Sosyal medyada veri çokluğuna işaret eden Marr; verinin hacmi, hızı, çeşitliliği ve doğruluğunun önemine vurgu yaparken iş dünyasının da içinde olduğu pek çok alanda bu verilerin kullanıldığını belirtmiştir. Fakat Marr ve pek çok uzmana göre verinin sayısal oranından ziyade iyi kullanılıp kullanılmaması önem arz etmektedir. Bu veriler arasında ise kişisel veriler başat rolü üstlenmektedir (2020).

Kişisel veri, bireyi diğer bireylerden farklı kılan özelliklerinin tamamıdır. Bu özellikler bireyin şahsi, mesleki ve ailevi bilgileri ile birlikte tüm niteliklerinden oluşan verilerdir. Nitekim Kişisel Veriyi Koruma Kanunu'nda da kişisel veri tanımı bu minvalde okunmaktadır. Kanun'a göre kişisel veri gerçek bir kişiyi belirli veya belirlenebilir kılan her türlü bilgi olarak kabul edilmektedir.

İlgili kanun kişisel veri tanımında geniş bir çerçeveden hareket ederek gelişen teknolojilere uyarlanabilir bir metinler bütünü olarak izlenmektedir. Kanunun gerekçesinde bireyin adı, soyadı, doğum tarihi, doğum yeri gibi onun kesin teşhisini sağlayan verilerin yanı sıra kişinin fiziki, ailevi, ekonomik, sosyal ve sair özellikleri de kişisel veri kapsamına alınmıştır. Anayasada da kişisel verilerin korunmasıyla ilgili detaylı düzenlemelerin kanunla yapılacağı belirtilmektedir. Bu kapsamda 26 Aralık 2014 tarihinde “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı” TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Tasarı, 24 Mart 2016 tarihinde kanunlaşmış ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 7 Nisan 2016 tarih ve 29677 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (<https://www.kvkk.gov.tr>).

Dijital tabanlı iletişim, kullanıcıları edilgen pozisyonlardan etken duruma dönüştürürken katılıma daha fazla müsait olması sebebiyle kişisel verilerin paylaşılması noktasında elverişli bir alansallar bütününe göstermektedir. İlgili sosyal medya platformlarına üye olmak için öncelikle bu uygulamaların akıllı teknolojik cihazlara yüklenmesi gerekmektedir. Uygulamaların yüklenmesini takiben kullanıcıdan birtakım yetki ve izinler isteyen bu uygulamalar daha kullanıcı olarak kayıtlanmadan ve yine kullanıcının rızası karşılığında kullanıcıya

ait akıllı teknolojik cihaza erişim hakkını elde etmektedir. Bu izinler akıllı cihazda bulunan tüm bilgilere erişimi mümkün kılarken, mikrofon, hoparlör, galeri, rehber, bankacılık işlemleri ve alışveriş tercihlerine varana kadar kullanıcının kişisel verilerini depolamak anlamını taşımaktadır. Kullanıcı uygulamayı kullanmayı başladığında hiçbir içerik üretmese hiçbir paylaşım yapmasa, hiçbir şekilde fotoğraf ya da video yüklemese bile bu uygulamalar zaten daha en başından bu bilgilere sahip olmaktadır. Bu bağlamda uygulamaların politikalarını şekillendiren en önemli dayanak ise hukuki sözleşme niteliğinde kullanıcıdan aldıkları onay anlamında belirlenmektedir. Kullanıcıya, kullanıcı ile yapılan sözleşmeleri onayladığı takdirde uygulama içerisinde bulunma hakkı verilebilmektedir. Daha sonraki aşama kullanıcının profil oluşturmak suretiyle yinelenen kişisel verileri olarak görülmektedir.

Kullanıcının diğer kullanıcılar ile sosyal bağ kurmasında öncelikli unsur kimlik göstergeleridir. Kimlik kullanıcının sosyal medya platformlarına üye olabilmesi için zorunlu bilgilerden oluşmaktadır. Kullanıcı kişisel bilgilerini profil adı altında doldurmaktadır. Bu bilgiler ad, soyadı, telefon numarası, mail adresi gibi sıralanabilmekte, bazı platformların ek bilgiler de istediği görülebilmektedir. Ek bilgiler olarak ise meslek, eğitim, medeni durum gibi örnekler verilebilmektedir. Dolayısıyla hem uygulamaları yükleme aşaması hem de kullanıcı kaydı aşaması ve beraberinde kullanıcıların uygulamaları kullanırken oluşturdukları veriler ile devasa bilgi kümelerinin oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda kişisel verilerin depolanması ve paylaşılması gündeme gelmekte, bu da başta etik olmak üzere özellikle ekonomi politik bağlamda yapılan eleştirilerle tartışılmaktadır (Turancı, 2021:274).

Sosyal medya ve kişisel veriler bağlamında bir diğer handicap ise kullanıcının sahte kimlik tanımıyla oluşturduğu profiller anlamında ilgi çekicidir. Kullanıcı uygulamayı yüklerken sosyal medya platformuna verdiği izin ve yetkilerle gerçek verilerine ulaşımı mümkün kılarken, profil oluşturma aşamasında oluşturduğu sahte kimliklerle hareket edebilmektedir. Bu bakımdan yaklaşıldığında ilgili uygulamanın aslında bilerek ve izin vererek bu sahte hesapları desteklediğini söylemek olasıdır. Bu da sosyal medyadaki kişisel verilerin, yine sosyal medya platformlarının rızası ile şekillenen kullanıcı içerikleriyle meydana gelen başta ulusal ve uluslararası güvenlik olmak üzere ırkçılık, nefret söylemi, özellikle çocukların korunmasını gerektiren taciz ve benzer olumsuzlukların baş göstermesiyle doğrudan ilişkili görülmektedir. Dolayısıyla sosyal medya platformlarının bu hâliyle hem ideolojik hem de ekonomik olarak yorumlanması büyük önem arz etmektedir.

Kişisel veriler gözetim ve denetim enstrümanlarıyla ilişkilendirildiğinde bir amaçla toplanan kişisel verilerin başka bir amaçla kullanımı göze çarpmakta, bu bakımdan eski statüko bağlarının çözüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda dijital medyanın kişinin rızası karşılığında sahip olduğu kişisel verilerinin, diğer fiziki ortamdaki bedensel verilerle birlikte analizini mümkün kılan ve veri kopyaları şeklinde toplanarak veri tabanlarına dönüştürülen kişisel verilerin, yine dijital imkânlarla oluşturulması mümkün görülmektedir. Bauman'ın dijital iletişim kanallarına gönderme yaparak ifade ettiği bir ayrıntı, bizi aynı zamanda reel hayat içerisinde veri aktarımına mecburi bırakan bir sistem analizidir. Gerçek hayat içerisinde akıllı cihazlarımızı kullanmadan ifa ettiğimiz edimlerimizden, örneğin kredi kartı kullanımı, posta kodu beyanı ve hüviyet gösterme gibi oluşturulan bir veri dosyası bu anlamda Bauman'ın görüşünü destekler niteliktedir (Bauman ve Lyon, 2020:13-19-24).

Kişisel verilerle ilgili olarak bir diğer önemli durum ise kişilerin duygu ve düşünce dünyası ile ilgili verdiği son kararlar bağlamında gözlemlenmektedir. Kişiler paylaştıkları içeriklerle ilgili konularda fikir değişikliği yaşayabilmekte ve kişisel verilerinde bu içeriklerin yer almasını uygun görmeyebilmektedir. Dijitalleşmenin en büyük özelliği olan veri işleme ve veri kaydı ile internet ortamlarında yapılan en basit işlem dahi veri arşivlerinde muhafaza edilebilmektedir. Bu işlemin kullanıcı tarafından silinmiş olmasının bu anlamda bir geçerliliği bulunmamaktadır. Sayısal taban ve kodlama sistemi, yapı gereği bu arşivlemeye haiz olabilmektedir. Ancak gelişen teknolojilerin insanlığın son yirmi yılına etki eden sosyokültürel etkileri, hukuk alanındaki karar mercilerini de harekete geçirmiştir. Kişiler kendi hür iradeleri ile üretip paylaştıkları içerikleri yine kendi kararları ile bu sayısal ve sanal ortamlardan tamamen silmek isteyebilmektedir. Bu da hukuksal olarak “Unutulma Hakkı” denen önemli bir kişisel hak ve edimin uygulamaya alınmasına neden olmuştur.

Dijital mecralarda ve sosyal medya kullanımında çocuk ve gençlerin yoğunlukta olması, veri kaydı bakımından ele alındığında ilerleyen yıllarda karşılarına çıkması muhtemel içerikleri doğurmaktadır. Bu durum ise sorunlu önceki paylaşımları için önem arz etmektedir. Öncelikle genç yaş grupları olmak üzere yetişkin bireyler de veri kaydına izin verdikleri metin, fotoğraf ve video gibi içeriklerinden ilerleyen zamanlarda vazgeçebilmekte, değişen yorum ve ideolojileri anlamında bu içeriklerden imtina edebilmektedir. Bu da önemli bir kişilik hakkı olan Unutulma Hakkı ile yasal bir güvenceye oturtulmaya çalışılmaktadır. Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerce Mayıs 2014 yılında resmileşen bu önemli kişilik hakkı, ülkemizde de 2020 yılında Kişisel Verileri

Koruma Kanunu'nun 481 numaralı sayısında kabul edilerek yayınlanmıştır. Bu hak ve kararlar neticesinde kişilerin dijital mecralarda ve sosyal medya platformlarında yayınladıkları ve artık görülmesini istemedikleri içeriklerinin kalıcı olarak silinmesi mümkün hâle gelmiştir (Nalbantoğlu, 2018:589-590).

Ancak sosyal medya ortamlarının yalnızca etik ve kişisel veri gizliliği boyutlarıyla sınırlı kalmayıp aynı zamanda ulusal ve uluslararası güvenlik ile nefret söylemi gibi daha geniş kapsamlı tehditlere de zemin hazırladığı unutulmamalıdır.

3. SOSYAL MEDYADA ULUSAL VE ULUSLARARASI GÜVENLİK İLE NEFRET SÖYLEMİ

Teknolojik gelişmeler insanlara birtakım kolaylıklar sağlamasının yanı sıra yeni birçok tehdidi içinde barındırması bakımından da analiz edilmek durumundadır. Ulusal ve uluslararası güvenlik ile ilgili pek çok sorunun oluşması dijital imkânlarla daha fazla mümkün hâle gelmektedir. Bu bağlamdan hareketle devletlerin güvenlik olgusu nezdindeki yapısında revizyona gittiklerini söylemek doğru olacaktır.

İnternetin 1969 yılında ABD Savunma Bakanlığı tarafından güvenlik amacıyla iletişimin sürekliliği anlamında ARPANET şeklinde bir yapılaşmayla kurulması, günümüzdeki siber uzamda telaffuz edilen güvenlik bakımından önem arz etmektedir. Çeşitli şifre kurma ve şifre çözme amaçlı kullanımına işaret edilen ilk çıkış yılı itibarıyla internet kullanımında öncelikli alan ulusal güvenlik sistemi olmakta, internet teknolojilerinin devasa hızla büyümesi ile de uluslararası güvenlik sisteminde yeni güvenlik tedbirleri alındığı görülmektedir. İnternet teknolojilerinin özellikle son yirmi yılda gelişme ivmesindeki artış kullanıcılara özgür bir ortam sağlarken oluşan ya da oluşması muhtemel güvenlik açıkları sebebiyle internet ile kurulan iletişimin kötüye kullanımı gündeme gelmektedir.

Kişisel kullanımından ziyade kamu ve özel sektörde de önem arz eden internet teknolojileri, “Nesnelerin İnterneti” şeklinde adlandırılan yeni bir boyuta geçmiştir. İnternet ve internet altyapılarının değişmesi ve gelişmesiyle nesneler arası bağlantıyı ve iletişimi mümkün kılan yeni teknoloji, internet üzerinden cihazlar arası bağlantıyı sağlarken veri bağlantısı ve veri paylaşımı amacı taşımaktadır. Bu kavrama ait nesneler Radyo Frekansı Tanımlama (Radio-frequency identification, RFID), Kablosuz Sensör Ağları (Wireless sensor network, WSN), Bluetooth, Yakın Alan İletişimi (Near-field communication, NFC), Uzun Süreli Evrim (Long-Term Evolution, LTE) ve daha çeşitli akıllı

iletişim araçları üzerinden internete erişim sağlamaktadır. Bu bağlamda IoT kavramı “internet üzerinden ilişkilendirilen şeyler/nesneler” olarak tanımlanabilmektedir (Erdal ve Ergüzen, 2020:24).

Güvenlik kavramı tarihsel olarak bakıldığında askerî konular ile savaşla ilgili konuları kapsamaktaydı. Ancak dijital tabanlı sistemler ile birlikte güvenliğe olan ihtiyaç insanların neredeyse hayatının tamamına etki edecek bir şekle bürünmüştür. Toplum içi ve toplumlar arası ilişkilerde yaşanan değişim ve dönüşümler bunun temel nedeni olarak görülmektedir. Nitekim Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte üzerinde titizlikle durulan bir diğer güvenlik kalemi siber güvenlik şeklinde belirtilmektedir (Kurnaz vd., 2019:75).

Siber güvenlik, internet teknolojilerinin kapsadığı bilgisayar, yazılım, akıllı cihazlar, ağlar ve verileri kötü amaçlı saldırılardan koruma programı olarak açıklanabilmektedir. Temelde siber güvenliği gerektiren durumlara bakıldığında birkaç odak noktası büyük önem arz etmektedir. Bunlardan biri aynı zamanda siber suç olarak ifade edilen finansal kazanç ve işlemlerin sabote edildiği olaylar şeklinde yaşanmaktadır. Bir diğer siber suç niteliği taşıyan unsur politik nedenli bilgi toplama arayışındaki güvenlik ihlalleridir. Yine siber terör olarak adlandırılmış olan bilişim sistemlerini panik ve korkuya yönlendiren saldırılarda büyük önem taşımaktadır.

Siber tehditler gelişen teknolojiyle birlikte artık sadece bilgisayar sistemlerine değil aynı zamanda ülkelerin iletişim sistemlerine, askerî yapılaşmadan enerji ve ulaşım ağlarına kadar uzanan erişimle, büyük ölçekli güvenliği zorunlu kılan bir duruma gelmiştir. Bu bağlamda gelecek yıllarda siber tehditlerin artacağı yönünde tahminler yapılmaktadır. Ülkeler ya tekil olarak ya da bölgesel olarak güvenlik tedbirlerini artırıcı ve yenileyici politikalar üretmeye başlamışlardır. “Siber Güvenlik Durumsal Farkındalık” çalışmalarının bu amaç istikametinde artarak yapıldığını söylemek doğru olacaktır (Aytekin, 2015:15-20).

Ulusal perspektifte siber güvenliği gerçekleştirmek için öncelikle teknik ve operasyon işlemlerinin yapılacağı merkezi bir yapılaşma gerekmektedir. Diğer yandan oluşturulacak olan koordinasyon merkezi ile strateji ve konseptler tanımlanacak, yasal düzenlemeler yapılabilecektir. Son olarak idari yapının kurulması gerekmektedir. Bu idari yapı ile siber tehditlere yönelik alınan güvenlik kararları tartışılacak ve onaylanarak yürürlüğe girmesi sağlanacaktır. Tüm bu düzenlemeler için bilişim teknolojilerinde yetkin personel ve dijital altyapı önem arz etmektedir. Bu bağlamda siber ortamdaki olumsuzlukları bertaraf edecek bilgi ve teknolojilere önce sahip olmak sonra da uygulama

yeteneğini taşımak çok büyük önem teşkil etmektedir. Bu bakımdan önce bireysel bilinçlenme ile başlayacak olan güvenlik tedbirlerinin süratle yayılarak toplumsal bilince ve ulusal hüviyete bürünmesi mümkün olabilecektir (Öğün ve Kaya, 2013:151).

Uluslararası arenada siber güvenlik ile ilgili üzerinde uzlaşmış ortak bir tanım bulunmamaktadır. Çünkü uluslararası hukuk çerçevesinde problemin kaynağını tespit etme konusunda güçlük yaşanmaktadır. Siber tehditlerin devlet eliyle mi yoksa başka suç tarafları ile mi gerçekleştiği konusunda yaşanan kararsızlık, uluslararası siber güvenliğin sınırlarının çizilmesine engel olarak görülmektedir.

Dijital iletişim genelinde ve sosyal medya özelinde siber güvenliğin bir başka boyutu terörizm ve terörist faaliyetler ile konuşlanmaktadır. İletişim teknolojisindeki gelişmeler gücün çoğu kez devlet dışı aktörlere ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Terörizm olgusunun geleneksel iletişime nazaran daha fazla aktif olduğu dijital ortamlar özellikle haberleşme ağları bakımından tehlikeyi artırmaktadır. Yine “Siber Terörizm” olarak adlandırılan internet ortamında virüslerin dâhil edilmesiyle birlikte bilgi sistemlerine kayıt dışı erişme imkânını artıran bir tehlike durumunun varlığı da büyük ölçüde hissedilmektedir. Sosyal medya platformlarında kişi ya da grupların iletişimde mesaj uygulamaları yer almaktadır. Kötü amaçlı kişi ya da grupların yasa dışı eylemleri için bu uygulamaları kullanımı mümkün olmaktadır. Yine propaganda ve misyonerliğe yönelik ideolojik siber tehditler de bu platformlar aracılığıyla tehdit oluşturabilmektedir (Kâhya Birgül, 2014:373).

Nefret söylemi hedefine aldığı kişi ve grupları, olumsuz duygu ve düşünce açıklamaları ile ötekileştirme, sindirme, küçük düşürme ve tacize varan boyutlarda rahatsız etme gibi şekillerle meydana gelen önemli toplumsal tehditler arasında yer almaktadır. Günümüzün dijital imkânları ile daha esnek olan iletişim ağları, nefret söyleminin üretilmesinden paylaşılmasına, muhatabı olan kişi ya da gruplara ulaşmasından olumlu ya da olumsuz geri bildirimlerin alınmasına kadar çok yönlü bir süreçte sahip olmaktadır. İnternet, iletilerin hızlı ve kolay bir şekilde yayılmasında önemli bir araçtır. Özellikle sosyal medya platformları ile birlikte iletilerin anlık olarak paylaşılması ve sosyal medyaya yönelik tehdit unsurlarının buna eşlik eden hızı ile değerlendirildiğinde internet, nefret söylemine uygun bir iletişimi beraberinde getirmektedir. Kişiler ve toplumlar nezdinde nefret söylemi bu sosyal medya platformları ile örtük ve açık mesaj şeklinde kurgulanmaya, kurgulanan mesajların dağıtımına, dağıtılan mesajların ise yayılmasına müsait bir

olgu olmaktadır. Bu bağlamda nefret söylemi tanımı ile ilgili Uluslararası İnsan Hakları Hukuku da dâhil olmak üzere net bir tanımlama yapılmamıştır. Ayrımcılık, düşmanlık ve tahrik kapsamında şiddet gibi durumlar nefret söyleminin içeriğini oluşturmaktadır. Bu bağlamda beyan edilen nefret söylemine dair uluslararası kaynaklar ve uzman görüşleri, konunun derinlemesine analiz edilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Nefret söyleminin neyi nasıl ifade ettiğini açıklarken öncelikli kaynak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1997 yılında kabul ettiği nefret söylemi ile ilgili 97(20) sayılı tavsiye kararı olacaktır. Komite nefret söylemi ile ilgili olarak ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini bu kapsamda ele almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise dinî hoşgörüsüzlük başta olmak üzere her tür hoşgörüsüzlüğe vurgu yaparken nefreti savunan, yayan, kışkırtan ve teşvik eden ya da teşvik etmeye sevk eden tüm ifade biçimlerini nefret söylemi olarak tanımlamıştır (<https://rm.coe.int/1680505d5b>). Bu karardan anlaşıldığı üzere nefret söylemi kişi ve grupları hedef almaktadır.

Uluslararası boyutuyla ele alındığında nefret söyleminin ifade özgürlüğü bağlamında tartışıldığı görülmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres'in 2019 yılında yapmış olduğu açıklama önem arz etmektedir. Guterres nefret söylemini ele alırken bunun ifade özgürlüğünü kısıtlama anlamı taşımadığının üzerinde önemle durmuştur. Bu yönüyle yaklaşıldığında nefret söylemi uluslararası hukuk bağlamında ayrımcılık, düşmanlık ve tahrik yoluyla şiddet unsurları şeklindeki tehditleri içermektedir (<https://rm.coe.int/1680505d5b>).

Türk Ceza Kanunu Madde 216'ya göre nefret söylemi, halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama başlığında ele alınmıştır (<https://www.mevzuat.gov.tr>). Gelişen teknolojiler nefret söyleminin kapsamını genişletmekle beraber içtihatlarla eklemeler yapılmaya başlandığı görülmektedir. Nefret söylemi tanımına yeni içtihatlar ile birlikte cinsel yönelim, sığınmacılık ve engellilik gibi ayrımcılıklar da eklenmiştir. Yine literatürde kapsamlı bir nefret söylemi tanımı yapıldığı görülmektedir:

“Bir kişiyi ya da grubu; ırkı, etnik kökeni, cinsiyeti, cinsel eğilimleri, dini, mezhebi, siyasal tercihi, ideolojisi, sosyo-ekonomik durumu, fiziksel özellikleri,

fiziksel engeli ya da hastalığı nedeniyle ayırt etme, dışlama, ötekileştirme, aşağılama, hedef gösterme, yıldırma, düşmanlaştırma gibi nefret biçimlerini ifade eden, yayan, teşvik eden, savunan dilsel pratiklerdir” (Öztekin, 2015:925).

Dijital medyanın görece demokratik ortamı ve tabanında bulunan teknolojik yapısı nefret söyleminin yaygınlaşmasında önemli bir paya sahip olmaktadır. Bu anlamda nefret söyleminin arkasında siyasi erk ve ekonomik bir savaş olduğunu söylemek doğru olacaktır. Çünkü özellikle sosyal medya platformlarının kullanıcı bazlı hareket ile inşa edildiği görülse de ekonomi politik eleştiriler iktidar ve sermayeden bağımsız bir medya oluşumunu mümkün görmemektedir. Siyasi yapılaşmalar ve çeşitli kâr amacı güden şirket ile kurumların kendi çıkarlarına hizmet edecek içerikleri üretip paylaşmak ve yaymak suretiyle kullanıcı bazlı sosyal medya platformlarının oluşturmuş olduğu dijital kamusal alanda, propaganda şeklinde bir nefret söylemini gerçekleştirdikleri belirgin hâle gelmiştir. Ancak burada nefret söylemindeki görünürlük tartışma konusu olmaktadır. Çünkü nefret söylemiyle ilişkili iletiler çeşitleri itibarıyla maruz kalan kullanıcı açısından duyarsızlığa varacak boyutlarda işlenmekte; bu da neyin nefret söylemi olduğu konusunda yapılan çalışmalarda önemli bir şekilde ele alınmaktadır.

Nefret söyleminde medyanın ana işlevi iletileri oluştururken olayların iç yüzünü bilmesine rağmen belli bir yönünü seçmesi ve bu seçtiği kısımlarla ilgili çerçeve yapması olmaktadır. İletileri yayına hazırlarken somut toplumsal gerçeklikten salt medya organizasyonunun ideolojisine göre hareket eden medya, gerçek olayları aktarırken alternatif boyutları saf dışı bırakmaktadır.

Nefret söylemini 7 başlık altında kategorize etmek mümkündür: Bunlar siyasal, kadınlara yönelik, yabancı ve göçmenlere yönelik, cinsel kimlik temelli, inanç ve mezhep temelli, engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik olmaktadır. Siyasal nefret söyleminde siyasal bir düşüncenin ve bu düşüncenin taraftarlarının hedef alındığı görülmektedir. Bu bağlamda ideolojinin tamamı nefret söylemine konu olabileceği gibi bir ya da birkaç siyasal parti ya da küçük gruplar bu söyleme muhatap kalabilmektedir. Kadınlara yönelik nefret söyleminde iletinin içeriğinde cinsiyetçi tutumlar yer almaktadır. Genelde aşağılayıcı ifadelerle kadının ikinci sınıf vatandaş konumunda sergilendiği nefret söylemi biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Yabancı ve göçmenlere yönelik nefret söyleminin zemininde ırkçılık anlayışı olmakla birlikte yabancı, göçmen ve etnik gruplar tehlikeli bir konumda gösterilerek toplumda endişe duygularına sebep olmaktadır. Cinsel kimlik temelli nefret söylemi heteroseksüel cinsel kimlik dışındaki tüm cinsel

eğilimleri sapkın ve iğrenç olarak etiketlenmektedir. İnanç ve mezhep temelli nefret söylemi farklı din ve mezhep sahipliklerine göre şekillenmektedir. Toplumda çoğunluğun inancı ve mezhep anlayışının farklı inanışlara izin vermediği bir nefret söylemi türüdür. Engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemi fiziksel ve zihinsel hastalıklara yönelik bir nefret söylemidir. Bu söylem türünün kaynağında sosyal ve ekonomik etkenlerin belirleyici olduğu görülmektedir (Çomu, 2012: 118-120).

Kategorik olarak bakıldığında nefret söylemlerinin tümünde hâkim olan etkenin ayrımcılık olduğu görülmektedir. Ayrımcılığın anlaşılmasındaki önemli olan nokta ise kimlik tanımlamalarından geçmektedir. Çünkü bireyin aynı zamanda kendini tanımlaması anlamına gelen kimlik olgusu, diğer bir kişinin mevcudiyetini gerektirmektedir. Medyanın gelenekselden dijitale dönen çehresi itibarıyla bakıldığında kimliğin durağan hâinden hızlı bir şekilde çıkarak inşa sürecini devam ettirdiği görülmektedir. Bu anlamda ayrımcılık konusunu irdelerken söylemlerin içine yerleştirilen nefrete yönelik ifade ve olguların dijitalleşme ile birlikte süreklilik arz eden kimlik inşası ile bağlantısı anlamlı bulunmuştur.

Bilgi ve internet teknolojilerindeki kontrolsüz ve denetimsiz yapılaşma ayrımcı söylemlerin oranlarında ciddi artışlara sebep olmuştur. Ayrımcılık için kişinin kendisi ya da ait olduğu grubun dışındaki kişilerle karşılaşması gerekmektedir. Bu bakımdan küreselleşen dünyanın dijitalleşen iletişim ağları ile birlikte farklı kişi ve toplumlarla bağlantı kurulabilmekte, “Öteki” ya da “Ötekiler”le karşılaşmak mümkün olmaktadır (Çeçen, 2022:410-411).

Ayrımcılığa inanç, etnisite ve ideolojiler olarak ele alınan kimlik sahiplikleri açısından bakıldığında asıl odak noktasının, karşıtlıklar üzerinden iletişim zinciri etrafında dönen nefret söylemleri ile görüldüğünü söylemek olasıdır. Nefret diğer kimliği inkar etme noktasından keskin bir biçimde ayrılırken aslında misyonunu üstlendiği kimlik özelliklerini -başka bir deyişle ideolojiyi- geniş topluluk ya da kitlelere yaymaya dönüşmektedir. Bu noktada medyanın ileti hazırlarken bir plan dâhilinde hareket ettiğini ve içerik servislerinde bu planlardan faydalandığını söylemek doğru olacaktır.

Medya, tüm bilgi ve haber içeriklerinde çerçeveleme yapmak suretiyle hareket etmektedir. Konunun uzmanları bu çerçevelemeyi bir toplumsal grup ya da aktör bakımından ele alırken çerçevelemeyi, çerçevesi olduğu bağlam, organizasyonun yapısı, genel olarak kültür ve güncel gelişmelere bağlı olarak uygulamaktadır (Çeçen, 2022:412).

Medyada nefret söylemlerini çerçeveleme etrafında açıklamaya çalışırken olayın bağlamı önemlidir. Bağlam, söz konusu olayın siyasi, coğrafi ve sosyokültürel unsurlarla ele alındığı metinsel kurgudur. Örneğin Soğuk Savaş Dönemi'nde Ruslarla ilgili yapılan haberler ile şimdiki zamanda yapılan haberler ve dolayısıyla çerçeveleme farklıdır. Çünkü Soğuk Savaş bitmiş, Komünizm yıkılmış ve medya alternatif çerçevelemelere yönelmiştir. Organizasyon yapısı da çerçeveleme hususunu şekillendiren bir diğer önemli süreçtir. Örneğin Avrupa Birliği'ne üye olan ve olmayan ülkelere özellikle bağlantısızlık anlamında bakıldığında organizasyon yapısı önem taşımaktadır. Birliğe üye olmak medya iletilerindeki çerçevelemenin yapısını değiştirirken medya yine alternatif yorumlar arayışına girmiştir. Kültürel çerçeveleme ise içinde bulunduğu toplumun kültürüne yakın bir şematik kurgulayan medyanın, kimi zaman evrensel olan değerleri görmezden gelmesi olarak açıklanabilmektedir. Töre, âdet ya da gelenek adı altında genel insan hakları bağlamına aykırı olan söylemleri destekler ya da üreten taraf olarak medya iletileri görmek mümkündür. Güncel olaylar medyanın özellikle nefret söylemi üretimine katkı sağlar nitelikler taşımaktadır. Örneğin cinsel istismar, taciz ve tecavüz gibi haber içeriklerinde medyanın fail olarak görülen kişi hakkındaki çerçevelemesi kimi zaman doğduğu şehir ile olurken inancı, ırkı, mesleği ve statü gibi pek çok özelliği ile gündeme gelmekte bu da benzer özelliklere sahip kişi ya da gruplara yönelik nefret söylemi ile konuşlanmaktadır. Medyanın tüm bu çerçeveleme unsurlarıyla nefret söylem inşasında hızlı ve kolay bir şekilde hareket ettiğini söylemek olasıdır.

Nefret söyleminde söylemde içerik, söylemin yazılı dile yansımaları ve söz ile ifadesindeki tonlama ya da vurgu, söylemin bireysel ya da toplu amaçlar taşıyıp taşıyamaması, içeriğin yapısal analizi ve söylemin olası sonuç ve sağladığı çıkarlar bakımından değerlendirilmesi önemlidir (İnceoğlu, 2013:79). Bu bağlamda nefret söyleminin tespitinde birtakım unsurlara bağlı kalmak büyük ölçüde önem taşımaktadır. Bu unsurlar ötekileştirme, kalıp yargılar, ön yargılar, ayrımcılık ve damgalama olarak sıralanabilmekte; nefret söylemi analizlerinde bu unsurlardan sadece birinin tespiti, içeriğin nefret söylemi olması bakımından yeterli görülmektedir (Bahçecioğlu, 2022:507).

Nefret söyleminde ötekileştirme üzerinden üretilen içerikler topluluklar arasındaki farklılıklardan yol almaktadır. Belli bir dünya görüşüne sahip toplulukların aidiyet duygusunu bertaraf etmek için olumsuzlama şeklinde ifa edilen eylemler nefret söylemi kapsamında bulunmaktadır. Ben ve öteki üzerinden inşa edilen kimlikler bu söylem türünün konusudur. Gruba dâhil olan tüm üyeleri grupla ilgili bilgi ve olaylar etrafında yansıtan medya, tek tek bireyleri

açıklamaktansa dâhil oldukları grup ideolojisi ile kolay bir şekilde yansıtabilmektedir.

Ötekileştirme pratikleri toplum içindeki çözümler için öneme sahipken bu ayrımlara sosyal kimlik kuramı çerçevesinde “sosyal kategorilendirme” denmektedir. Bu çerçevede bireylerin farklılıkları yerine aynılıkları üzerinden hareket edilmektedir. Dolayısıyla bir grup içinde bulunan kişiler aynı kategoride sayılmakta ve hepsinin benzer olduğu düşünülmektedir. Ötekileştirme bireysel tutum ve düşünceleri dâhil olunan grup temasında olumsuz bir şekilde kurgulayarak nefret söylemini oluşturan büyük güce sahip olmaktadır (Bilgin, 2007:129).

Kalıp yargılar, birey ve gruplarda kökleşmiş inanışlar şeklinde ifade edilmektedir. Buradaki temel enstrümanlar yaş, cinsiyet, din, etnisite ve ırk olarak görülmektedir. Üretilen medya içeriklerinde herhangi bir temeli olmayan ancak belli gruplar odağında benimsenmiş görüş ve yorumlar, her ne kadar olumsuz nitelikte olsa da bilgi ve haber olarak servis edilebilmektedir. Bu da kalıplaşmış olumsuz fikirlerin daha da sağlam bir şekilde kabulüne sebep olabilmektedir.

Toplumsal ayırıcı yönü kuvvetli olan kalıp yargılar, duygu, düşünce ve eylemsel ifadeler ile kamuda bilişsel algı yönetiminin kolaylıkla sağlanabildiği nefret söylemlerini oluşturmaktadır. Bilişsel algı yönetimi ile birlikte belli bir gruba özgün nitelikler üretilirken yine aynı grubun içindeki belli bir kesim de farklı gösterilebilmektedir (Bahçecioğlu, 2022:508).

Ön yargılar ise kalıp yargılar ile bağlantılı olması bakımından önem teşkil etmektedir. Belli bir gruba ait olmanın ötesinde grupla benzer fikir ve ideolojileri taşımak dahi ön yargı için yeterli bir sebep sayılmaktadır.

Nefret söylemi içerisinde özellikle hor görme, dışlama ve öfke şeklinde tezahür eden ön yargılar, kalıp yargılar çerçevesinde gelişmektedir. Bu bağlamda kalıp yargılar algıyı yönetmekte ve ön yargılar da kanaatlerin kullanımında ortaya çıkmaktadır (Bahçecioğlu, 2022:509).

Nefret söyleminde ayrımcılık konusu, tüm nefret unsuru olan söylemlerin ortak özelliği olarak görülmektedir. Gerek ötekileştirme gerek kalıp ya da ön yargılar birey ya da grupların farklı özellikleri itibarıyla ayrıştırılması ile sağlanmaktadır. Bu unsurlara ilaveten damgalamanın ise ayrımcılığın ileri bir seviyesi olduğu görülmektedir. Nitekim damgalamada temel kriter bir yabancının varlığı ile ilişik açıklanmaktadır.

Damgalama, belli bir gruba ait üyelerin grup dışındaki birey ya da gruplar ile ilgili yapmış oldukları ayrımcılık statüsünden yol almaktadır. Kendi grubuna dâhil olmayan yabancı, hiçbir ön bilgiye gerek olmaksızın itibarsızlaştırılabilmekte ya da daha keskin bir ifade ile tehlikeli ve kötü olarak gösterilebilmektedir. Medya iletilerinde karşılaşılan en önemli damgalama tekniğinin dış görünüş temasında verildiğini söylemek mümkündür (Bahçecioglu, 2022:510).

Dijital medya ve sosyal medya platformlarında üretilen iletiler öfke ve nefret temsiliinde mutlaka bir öteki oluşturma temeline dayanmaktadır. Bu iletilerin çoğunlukla denetimsiz bir şekilde yayıldığı sosyal medya platformları, insana yönelik diğer tüm tehditler gibi temelde reel ilişkilerdeki ötekileştirme ve ayrımcılıktan beslenmektedir. Bu bağlamda dijital medyanın nefret söylemi konusunda yargılanacak tek muhatap olmadığı açıkça ortadadır. Fakat dijital medyanın birtakım özellikleri nefret söyleminin daha fazla kişiye ulaşması açısından sorgulanmalıdır. Bunlar dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık, multimedya biçimselliği gibi özellikler etrafında görülmektedir. Dolayısıyla sahip olduğu bu özellikler ile dijital medyanın daha doğal, daha yaygın, daha kolay erişilebilir, daha kolay üretilebilir ve sonuç itibarıyla olayların daha sıradanlaştığı ortamlar olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Dijital medyanın bu yapısı ve sunduğu imkânlar, çeşitli baskı ve çıkar gruplarının da kendi amaçları doğrultusunda manipülatif içerikler üretip yaymaları için elverişli bir zemin oluşturmaktadır.

4.SOSYAL MEDYADA BASKI VE ÇIKAR GRUPLARI

Baskı grupları, bilinçli ve örgütlü bir şekilde ortak menfaatler doğrultusunda bir araya gelen kişilerden oluşan, talep ve isteklerini iktidara ileten ve gruba mensup üyelerinin iradelerinin dolaylı yoldan kamunun çıkarlarını gözettiği topluluklar olarak tanımlanmaktadır.

Baskı grupları genelde aynı meslekten gelen kişiler olmak üzere ideoloji, kültürel ya da ekonomik temelli olabilmektedir. Bu gruplarda amaç grup üyelerinin ortak isteklerini kamuyu da etkileme yoluyla devletten istemeleri esasına dayanmaktadır. Bu gruplar aynı zamanda çıkar grubu şeklinde de ifade edilebilmektedir. Baskı grupları parlamenter sistemin hürriyet ekseninde önemli bir söz hakkına sahip olan sivil toplum kuruluşları, lobi, çıkar grubu, örgütlü grup, siyasal grup isimlerle de anılmaktadır. Diğer önemli özellikleri ise siyasal karar

alma sürecini yönlendirme konusundaki güçleri etrafında toplanmıştır (Kitapçıoğlu, 2013:359-360).

Ortak çıkarlar etrafında toplanan bireylerin oluşturduğu gruplar ise çıkar grupları olmaktadır. Bu grupların temel özelliği ortak çıkar güdüsünden hareket etmeleridir. Tam bir birlik bilincinin bulunmadığı bu grupların baskı gruplarından daha az etkin olduklarını söylemek doğru olacaktır. Baskı ve çıkar gruplarının sözcük olarak çoğu kez aynı ifadelerle gelecek anlamda kullanımı, bu grupları benzer kılarken baskı gruplarının çıkar gruplarına göre daha ileri seviyede oldukları görülmektedir (Akkan, 2004: 4-37).

Baskı ve çıkar gruplarına sosyal medya platformları açısından bakıldığında bireyi merkeze alan, hızlı ve karşılıklı etkileşimin sağlandığı, benzer düşünüş ve yaşayışların birbirini kolaylıkla bulabildiği ortamlar olması açısından örgütlenmeye uygun bir yapıda olduğunu söylemek olasıdır. Bu medya ortamlarının kullanıcılara öz güven kazandırması ya da var olan öz güvenin daha cesurca ifade edilmesini sağlaması ve buna uygun olan profil bazlı kimlik gizliliğinin bu ortamlarda rahatlıkla bulunması, hem baskı ve çıkar gruplarını kurma hem de bu gruplara dâhil olma durumlarında belirleyici olmaktadır. Ancak özünde kamunun taleplerini iktidara taşıyan baskı ve çıkar gruplarının, bu platformlarla birlikte aynı siyasi ya da ideolojik fikirde olmadığı kişilere hakarete varan boyutlardaki paylaşımlar yapmaları yine bu medya ortamlarının olumsuz tarafına işaret etmektedir.

Sosyal medya platformlarının temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçişte önemli bir köprü olduğunu düşünen yaklaşımlarda özgürlük ve kaygı kavramları öne çıkan sorunsallar olarak görülmektedir. Örneğin bu ortamlar aracılığıyla yapılan anketlerin çoğu kez gerçek sonuçlara ulaşmadığı, bunda da kullanıcıların cevapları verirken sergiledikleri tutumun endişe şeklinde yansıdığı ve bu endişenin de ortamlarda özgürlük bilincinin zayıf olduğunun göstergesi olduğu düşüncesi önem arz etmektedir. Çünkü sözü edilen katılımcı demokrasinin elektronik ortama indirgenmesinin pek çok olumsuz yönü bulunmaktadır. John Street'in elektronik demokrasi olgusu şeklindeki bu kavramsalla ilgili eleştirileri önemlidir (Bastick, 2017).

Street'in ilk eleştirisi, siyasal sürece katılım sağlanması ve alınacak kararlarda yer alması ile ilgili salt bu ortamlara erişebilen kitle üzerinden oluşan katılımın doğru olmadığı yönündedir. Çünkü bu eşitsiz bir anlayışın ürünüdür. Bir diğer eleştirisi sosyal medya platformlarında bilginin hem açık uçlu hem de katma bilgilerle donanması çok sesliliğe dönüşmekte ve siyasal süreç sonuca ulaşmada

başarısızlık yaşama ihtimali taşıyabilmektedir. Yine Street'in bir başka eleştirisi katılımın uzaktan olması ve yüz yüze olan katılımındaki tartışma ve fikir alışverişinin olmaması şeklindedir. Son olarak erişimdeki uyumsuzluk ve kaynak eşitsizliğine vurgu yapan Street, oy vermenin gönüllü bir uygulama kanalı ile olmasını da eleştirmektedir. Bu bağlamda siyasal sürecin tüm bu sebeplerle dijital tabanlı uygulamalarda katılımcı demokrasi anlayışı ile yol alamayacağı görülmektedir (Hopyar, 2016:71).

Sosyal medya platformları ile daha etkin bir role bürünen baskı ve çıkar gruplarının siyasal iktidar ve karar verme süreçlerindeki gücü her iki grubun özellikleri bağlamında ele alındığında daha açıklayıcı olmaktadır. Baskı ve çıkar gruplarını resmeden bu özelliklerin aynı zamanda bu grupların farklarını ortaya koyması ise her iki grubun nitelik ve niceliğini açıklaması bakımından önem arz etmektedir.

Baskı gruplarının aynı zamanda sürekliliğine de işaret eden ortak bir çıkar üzerine devamlılık prensipleri, siyasi karar alıcılar üzerinde etkilerinin oldukça büyük olması yönünden dikkat çekmektedir. Çıkar gruplarının ise istikrarlı bir yapılanmaları ve bu anlamda siyasi erk üzerinde etkileri daha nadir olarak görülmektedir. Baskı gruplarında organizasyon ve teşkilatlanma önemlidir. Bu özellikleri baskı gruplarının aynı zamanda disipline olmaları ile de doğru orantılıdır. Çıkar grupları ise genelde geçici süreli ve daha küçük ölçekli hedeflere sahip olduğundan teşkilat yapıları ya dardır ya da dağınık ve organize değildir. Her iki grubun demokratik kitle örgütü olmaları ve demokratik katılımı sağlamaları bakımından kolektif bir bilince sahip olmaları ise büyük önem taşımaktadır (Acar, 2019:23).

SONUÇ

Sosyal medya platformları, bireyler ve topluluklar için önemli bir iletişim ve bilgi paylaşım aracı olmasının yanı sıra, etik ihlaller, kişisel veri gizliliği sorunları ve güvenlik tehditleri açısından da ciddi riskler barındırmaktadır. Çalışmanın bulguları, sosyal medyanın anonimlik ve farklı kimliklerle hareket etme olanağı sunarak nefret söylemi, dezenformasyon ve manipülasyon faaliyetlerini artırdığını göstermektedir. Özellikle baskı ve çıkar gruplarının, kamuoyunu yönlendirmek amacıyla manipülatif içerikler üretmesi, bu platformların etik ve güvenlik açısından denetim altına alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca sosyal medya platformlarının ulusal ve uluslararası güvenlik tehditlerine açık bir alan oluşturduğu, propaganda faaliyetlerinin yayılmasını

hızlandırdığı ve toplumsal bütünlüğü zedeleyebilecek bir ortam sunduğu görülmüştür. Bu bağlamda, sosyal medya ekosisteminde ortaya çıkan risklerin yönetilmesi için kapsamlı düzenleyici politikaların oluşturulması, platform sağlayıcılarının daha sorumlu hareket etmesi ve kullanıcıların dijital medya okuryazarlığının artırılması büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte etik ve güvenlik tehditleri daha görünür hâle gelmiştir. Kişisel veri gizliliğini korumaya yönelik daha güçlü politikaların geliştirilmesi, nefret söylemi ve dezenformasyonla mücadelede etkin düzenlemelerin uygulanması ve toplumsal farkındalığın artırılması, sosyal medyanın daha güvenli ve etik bir ortam olarak varlığını sürdürebilmesi için gereklidir. Bu doğrultuda yasa koyucular, platform sağlayıcıları ve kullanıcılar arasında iş birliği sağlanarak, sosyal medyanın topluma zarar veren yönlerinin azaltılması ve dijital ortamda etik ilkelerin güçlendirilmesi hedeflenmelidir.

KAYNAKÇA

- Acar, E. (2019). Katılımcı demokrasilerde baskı gruplarının işlev ve yöntemleri. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:61, sf.235-249.
- Akkan, F. (2004). Türk dış politikasında baskı grupları: Tüsiad örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Programı, Yüksek Lisans Tezi, https://ktu.edu.tr/dosyalar/uls_459d3.pdf
- Aytekin, A. (2015). Türkiye'nin siber güvenlik stratejisi ve eylem planının değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Bilişim Sistemleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Bahçecioğlu, E. H. (2022). Sosyal medyada kovid-19 salgını sürecinde sağlık çalışanlarına yönelik önce destek sonra nefret söylemi, TRT Akademi Dergisi, Cilt:7, Sayı:15.
- Baskı gruplarının etkinliğini belirleyen faktörler ve baskı yöntemleri. Erişim Tarihi: 26.11.2022, <http://www.akademiktisat.net/>
- Bastick, Z. (2017). Digital limits of government: the failure of e-democracy. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-54142-6_1https://www.researchgate.net/publication/316454500_Beyond_Bureaucracy_
- Bauman, Z., Lyon, D. (2020). Akışkan gözetim. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Council of Europe Commitee of Ministers, Avrupa Birliği Bakanlar Komitesi, Of The Committe of Ministers to Member States on "Hate Speech" (Adopted By The Committee of Ministers on 30 October 1997 at The 607th Meeting of The Ministers' Deputies), <https://rm.coe.int/1680505d5b>
- Çeçen, A. F. (2022). İslamofobi Bağlamında Kodlanmış ve Açık Ayrımcı Dile Bakmak: İslamofobik Nefret Söylemi Açısından Bir Kategorizasyon Çabası, TRT Akademi Dergisi, Cilt:7, Sayı:15.
- Çomu, T. (2012). Video paylaşım ağlarında nefret söylemi: youtube örneği. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Erdal, E., Ergüzen, A. Nesnelerin interneti (IoT). Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi, Cilt:12, sayı:3.

- Hopyar, Z. (2016) Temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye: sosyal medya. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, sf.65-74.
- İnceoğlu, Y. (2013) Tartışmalı bir kavram: nefret söylemi, Mahmut Çınar (Editör), Medyada nefret söylemi kavramlar, mecralar, tartışmalar içinde. İstanbul: Hrnt Dink Yayınları.
- Kâhya Birgül, A. (2014) Medya ve tehdit-güvenlik algılamalarında değişme, <https://www.ayk.gov.tr/> , sf.371-373.
- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve Uygulaması, sf.32, Erişim Tarihi:27.11.2022, <https://www.kvkk.gov.tr/>
- Kitapçıoğlu, T. (2013) Baskı grupları ve demokrasi. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Cilt 106, s.357-392.
- Kurnaz, A., Kayar, İ., Güngör, M., Görün, M. (2019) Ulusal güvenlik ve sosyal medya: fırsatlar ve tehditler. Management and Political Sciences Review, Volume:2, Issue: 2.
- Mahmutoğlu, A. (2019) Etik ve ahlak benzerlikler, farklılıklar ve ilişkiler. <https://www.etik.gov.tr/wpcontent/uploads/2019/03/abdulkadirmahmutoglu-etikveahlak-benzerliklerfarkliliklar.pdf>
- Marr, B. (2018) Veri stratejisi. İstanbul: MediaCat, 2018.
- Nalbantoğlu, S. (2018) Bir temel hak olarak unutulma hakkı. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Cilt, Sayı 35, 583- 605.
- Ozan Leymun, Ş. (2020) Dijital etik, editör: adile aşkım kurt- h. ferhan odabaşı. pandemi döneminde sınıanan dijital vatandaşlık. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Öğün, M. N., Kaya, A. (2013) Siber güvenliğin milli güvenlik açısından önemi ve alınabilecek tedbirler. Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt:9, Sayı:18, sf.145-181.
- Özgen, M. (2006) Gazetecinin etik kimliği. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Öztekin, H. (2015) Yeni medyada nefret söylemi: ekşi sözlük örneği. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:8, Sayı:38, sf. 925-936.

Turancı, E. (2021) Dijital dünyada kişisel veri ve etik: gizlilik politikası bağlamında “#WhatsAppSiliyoruz” krizinde kullanıcı tepkilerini anlamak, TRT Akademi, Dijital Hayat ve Etik, Cilt:6, Sayı:12.

Türk Ceza Kanunu, 216.madde, <https://www.mevzuat.gov.tr/>